

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32782/392284>

Мандриченко Ж. В.,

*доцент кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-детективної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Марчук А. І.,

*доцент кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-детективної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Сидорчук В. В.,

*аспірант кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-детективної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДИСКРЕЦІЙНІ ОБСТАВИНИ, ЯКІ ВРАХОВУЮТЬСЯ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ ПІД ЧАС ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ЗАСТАВИ

DISCRETIONARY CIRCUMSTANCES TO BE CONSIDERED BY THE INVESTIGATING JUDGE WHEN DETERMINING THE AMOUNT OF BAIL

В статті були досліджені повноваження слідчого судді, щодо визначення розміру такого запобіжного заходу як застава. Дослідження ґрунтувалось на законодавчих положеннях стосовно особливостей визначення розміру застави. Також були досліджені і окремі ухвали слідчих суддів, стосовно визначення розміру застави.

В ході аналізу були виокремлені певні обставини, які хоч і не вказуються у кримінальному процесуальному законі, однак аналізуються судом, і на підставі них робляться висновки стосовно визначення необхідності застосування такого виду запобіжного заходу як застава і визначення його розміру.

Відповідні обставини пов'язані з різними сферами життя особи, її інтелектуально-вольовими особливостями та навіть об'єктивними обставинами в міжнародному просторі, в тому числі: наявний досвід перетину державного кордону; наявність соціальних зв'язків, які б тримали особу у країні; спрощений порядок еміграції у ряд країн; досвід особи у перетині кордону; міжнародну мобільність особи; об'єктивна можливість у звичайному режимі здійснення вказаних особою вчинених нею дій, що може свідчити про неприродно активність і зловживання своїми правами, які потім призведуть до порушення особою покладених на неї обов'язків; організаційні особливості особи; соціальна активність особи і механізм вчиненого кримінального правопорушення, який додатково характеризує протиправні «уміння» особи.

У процедурі визначення розміру застави важливу роль відіграє мета відповідного запобіжного заходу – розмір застави повинен бути таким, щоб загроза її втрати утримувала б підозрюваного від намірів та спроб порушити покладені на нього обов'язки, а з іншого – не має бути таким, що є завідомо непомірним для цієї особи та призводить до неможливості виконання застави.

За наслідками дослідження було зроблено висновок, про те, що у слідчих суддів наявний розсуд щодо визначення розміру застави, шляхом дослідження не тільки обставин, закріплених у КПК, але і інших, які характеризують особу (тобто дискреційних обставин, які потребують додаткового аналізу), досліджуючи які слідчий суддя робить висновки щодо необхідності застосування відповідного виду запобіжного заходу і визначає його розмір. Що в цілому є позитивним, оскільки дозволяє встановити баланс між можливістю застави стримувати особу, її непомірністю і використанням її для переховування від органів досудового розслідування.

Ключові слова: застава, розсуд слідчого судді, обставини, які враховуються під час визначення розміру застави.

The article examined the powers of the investigating judge to determine the size of such a preventive measure as bail. The study was based on legislative provisions regarding the peculiarities of determining the amount of the deposit. Separate decisions of investigating judges regarding the determination of the amount of bail were also examined.

In the course of the analysis, certain circumstances were singled out, which, although not specified in the criminal procedural law, are analyzed by the court, and based on them, conclusions are drawn regarding the necessity of applying such a preventive measure as bail and determining its size.

The relevant circumstances are related to various spheres of a person's life, his intellectual and volitional characteristics, and even objective circumstances in the international space, including: existing experience of crossing the state border; the presence of social ties that would keep a person in the country; simplified procedure for emigration to a number of countries; the person's experience in crossing the border; international mobility of a person; the objective possibility of carrying out the actions specified by the person in the usual mode, which may indicate unnatural activity and abuse of one's rights, which will then lead to a violation of the duties assigned to the person; organizational characteristics of a person; the social activity of the person and the mechanism of the committed criminal offense, which additionally characterizes the illegal "skills" of the person.

In the procedure for determining the amount of bail, the purpose of the corresponding preventive measure plays an important role – the amount of the bail should be such that the threat of its loss would deter the suspect from intentions and attempts to violate the obligations imposed on him, and on the other hand, it should not be such that it is known excessive for this person and leads to the impossibility of fulfilling the pledge.

Based on the results of the study, it was concluded that investigating judges have discretion in determining the amount of bail, by examining not only the circumstances established in the Criminal Procedure Code, but also others that characterize a person (that is, discretionary circumstances that require additional analysis), examining which the investigating judge makes conclusions about the need to apply the appropriate type of preventive measure and determines its size. Which in general is positive, as it allows establishing a balance between the possibility of bail to restrain a person, its excessiveness and its use to hide from pre-trial investigation authorities.

Key words: bail, discretion of the investigating judge, circumstances taken into account when determining the amount of bail.

Класично держава характеризується наявністю території, населення і влади, ми б хотіли приділити увагу саме владі. Незважаючи на узагальненість поняття влади і декларування в Конституції України, що єдиним джерелом влади в Україні є народ [1], фактично вона розподіляється між законодавчо визначеними органами, посадами і у підсумку концентрується у руках окремих осіб. Вказані особи, займаючи відповідні посади, отримують компетенцію реалізовувати покладені на них повноваження щодо окресленого у законодавстві предмета відання. Важливим є, щоб під час такої реалізації, окрім виконання покладених повноважень на суб'єкта владних повноважень, не порушувались загальнодержавні інтереси і права, свободи та інтереси громадян України. Саме тому, повноваження державних органів і їх посадових осіб формуються спеціально-дозвільним принципом, який чітко регламентує коло покладених на них повноважень, і все що не передбачено законом – заборонено. Однак є категорія рішень органів державної влади, які носять індивідуальний характер, для винесення яких необхідно не просто дослідити, але і проаналізувати ряд обставин, які впливають на прийняте рішення. Зважаючи на тематику нашого дослідження, нас цікавитиме особливості порядку реалізації своїх повноважень суб'єктами, які мають компетенцію у кримінальному провадженні, адже саме тут

суб'єкти владних повноважень (здебільшого судді) мають знайти не тільки баланс між суспільними/державними і індивідуальними інтересами, але і винести рішення з урахуванням індивідуальних обставин кожного провадження. Це завдання у певній мірі реалізується завдяки наявності розсуду у вказаних суб'єктів. Однак для нас цікавими є ті обставини, які прямо не передбачені чинним законодавством серед тих, які враховуються судом під час винесення рішень, але суди їх досліджують, аналізують, роблять на підставі них висновки, і приймають рішення. Нами було прийнято рішення відповідні обставини умовно назвати дискреційними обставинами.

Наше дослідження варто почати із визначення поняття розсуду, який є підставою для використання дискреційних обставин у своїх рішеннях. Так «розсуд у кримінальному процесі – це можливість реалізації повноважень, яка полягає в прийнятті за допомогою інтелектуально-вольового механізму одного обов'язкового для виконання юридично значущого законного рішення з декількох запропонованих кримінальним процесуальним законодавством альтернатив відповідно до обставин конкретного кримінального провадження з урахуванням засад кримінального процесу, професійного досвіду правозастосувача, судової та слідчої практики, моральних та етичних характеристик суб'єкта правозастосування задля найбільш повного забезпечення приват-

них та публічних інтересів у кримінальному провадженні» [2; с. 382].

Також маємо визначитись безпосередньо з тими повноваженнями слідчого судді, які пов'язані із призначенням такого виду запобіжного заходу як застава, його розміру і обставин, які враховуються слідчим суддею при їх призначенні.

Перш за все необхідно зазначити, що «застава полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у доход держави в разі невиконання цих обов'язків. Можливість застосування застави щодо особи, стосовно якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, може бути визначена в ухвалі слідчого судді» [3].

Визначившись із поняттям цього виду запобіжного заходу, вважаємо за необхідне, зазначити про можливість розсуду у слідчого судді під час визначення чи використовувати цей вид запобіжного заходу і в якому розмірі його застосувати. Так, «розмір застави визначається у таких межах:

1) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні нетяжкого злочину, – від одного до двадцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

2) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні тяжкого злочину, – від двадцяти до вісімдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

3) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні особливо тяжкого злочину, – від вісімдесяти до трьохсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

У виняткових випадках, якщо слідчий суддя, суд встановить, що застава у зазначених межах не здатна забезпечити виконання особою, що підозрюється, обвинувачується у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, покладених на неї обов'язків, застава може бути призначена у розмірі, який перевищує вісімдесят чи триста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб відповідно» [3].

Також, необхідно дослідити визначені у КПК обставини, які враховуються судом під час визначення розміру застави: «розмір застави визначається слідчим суддею, судом з урахуванням обставин кримінального правопорушення, майнового та сімейного стану підозрюваного, обвинуваченого, інших даних про його особу та ризиків, передбачених статтею 177 КПК. Розмір застави повинен достатньою мірою гарантувати виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків та не може бути завідомо непомірним для нього» [3]. Тут варто зазначити, що законодавче формулювання «інших даних про його особу та ризиків» і формують категорію дискреційних обставин, які слідчому судді необхідно проаналізувати та зробити висновки щодо застосування застави як виду запобіжного заходу і визначення її розміру. Також необхідно звернути увагу і на положення статті 177 КПК, в якій зазначається наступне: «метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам:

1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду;

2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;

3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;

4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином;

5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується.

2. Підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити вищезазначені дії. Слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених КПК» [3].

З огляду на вищевикладене необхідно вказати наступні обставини, які враховуються слідчим суддею під час ухвалення рішення про застосування запобіжного заходу у вигляді застави і визначення його розміру:

- обставини кримінального правопорушення (мається на увазі шкода, яка була заподіяна охоронюваним інтересам);
- майновий стан особи (розмір застави має бути суттєвим для втрати особи);
- не може бути непомірним (важливо щоб був баланс між цим і попереднім пунктом);
- сімейний стан особи (в тому числі матеріальне становище близьких осіб);
- має достатньою мірою гарантувати виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків (є оціночною обставиною, яка реалізується шляхом інтелектуального аналізу судом попередніх обставин, в тому числі морально-вольових характеристик особи).

Що ж стосується думок у літературі з цього питання, то «при визначенні розміру застави слідчі судді більшою мірою враховують розмір майнової шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та майже не враховують інші обставини, які передбачені кримінальним процесуальним законодавством. У зв'язку з цим визначення розміру застави стає непрогнозованим, а суддівський розсуд – необґрунтованим. Одним із способів вирішення такої проблеми є запровадження певних уніфікованих моделей для оцінки ризиків, які можуть базуватися або на результатах великої кількості попередніх аналогічних рішень слідчих суддів, або можуть бути розробленими науковцями та практиками задля запровадження найкращих практик суддівського розсуду» [2; с. 383-384].

Якщо ж звернути увагу на судову практику, то варто виділити наступні обставини, які враховуються судом під час визначення розміру застави:

- під час визначення розміру застави, незважаючи на те, що вона вноситься лише у грошовій формі, судді оцінюють не тільки наявність грошових коштів на рахунках особи, але і наявність у неї активів: «підозрюваний ОСОБА_1 протягом п'ятиденного строку не може виконати згадану ухвалу, тому потребує розстрочення внесення застави, виходя-

чи з таких обставин: сукупна сума грошових коштів, наявних на банківських рахунках, та готівкою є недостатньою для внесення застави; у підозрюваного наявні певні активи, однак у зв'язку з тим, що закон передбачає можливість внесення як застави лише грошових коштів, необхідний додатковий час для продажу цих активів» [4];

- *головна мета розміру застави визначається наступним чином:* «розмір застави повинен бути таким, щоб загроза її втрати утримувала б підозрюваного від намірів та спроб порушити покладені на нього обов'язки, а з іншого – не має бути таким, що є завідомо непомірним для цієї особи та призводить до неможливості виконання застави» [5];

- *українські суди корелюють свою позицію призначення застави із позицією ЄСПЛ:* «щодо позиції Європейського суду з прав людини, відповідно до якої сума застави повинна визначатись тим ступенем довіри, при якому перспектива втрати застави у випадку ухилення від слідства та суду, буде достатнім стимулюючим засобом, щоб відбити у особи, щодо якої застосовано заставу бажання порушувати покладені на неї процесуальні обов'язки, та не є явно непомірним, враховуючи фінансовий стан підозрюваної особи» [6];

- *оцінка ризиків, передбачених статтею 177 КПК вважаються наявними за наступних підстав:* «за умови встановлення обґрунтованої ймовірності можливості здійснення підозрюваним зазначених дій. При цьому Кримінальний процесуальний кодекс України не вимагає доказів того, що підозрюваний обов'язково (поза всяким сумнівом) здійснюватиме відповідні дії, однак вимагає доказів того, що він має реальну можливість їх здійснити у конкретному кримінальному провадженні в майбутньому» [5];

- *судом оцінюються майновий стан не тільки підозрюваної/обвинуваченої особи, але і заставодавця* «в Україні введено воєнний стан, у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, проведення воєнних дій на всій території України, в тому числі в м. Харків, де проживає заставодавець та здійснювала нотаріальну діяльність, що зумовило необхідність зміни місця проживання ОСОБА_2 та її сім'єю на більш безпечних територіях України, відсутністю можливос-

ті здійснювати трудову діяльність та втрату засобів для існування. Враховуючи наявність цих обставин у сукупності із належною процесуальною поведінкою підозрюваного як до настання так і під час воєнного стану, слідчий суддя вважає за можливе змінити підозрюваному ОСОБА_1 застосований до нього запобіжний захід у вигляді застави шляхом зменшення її розміру до 350 прожиткових мінімумів для працездатних осіб» [6];

– *характеризуючи особу, суддею оцінюється не тільки результат вчинених дій особою, однак і об'єктивна можливість реалізації обвинуваченим вчинених дій:* «неодноразова, протягом одного дня, зміна обставин, які нібито перешкоджають участі обвинуваченого в судовому розгляді та продовженні судових дебатів (02.06.2022 р. – одночасне перебування обвинуваченого на стаціонарному лікуванні, з вказівкою в медичній карті щодо надання медичного висновку тимчасової непрацездатності у період часу з 01.06.2022 р. по 07.06.2022 р., та його мобілізація до лав ЗСУ 02.06.2022 р.), як встановлено ухвалою суду від 17.06.2022 р., – є способом ухилення обвинуваченого ОСОБА_1 від суду. Щодо цих обставин обвинувачений під час розгляду клопотання про зупинення кримінального провадження у цьому ж судовому засіданні, 20.06.2022 р., повідомив суду, про те, що він, перебуваючи 02.06.2022 р. на стаціонарному лікуванні, добровільно, власноручно написавши відповідну заяву за місцем своєї роботи (Ленінський РС м. Полтава), зняв бронювання від призову на військову службу під час мобілізації, та того ж дня, 02.06.2022 р, пройшов військово-лікарську комісію й був мобілізований до лав ЗСУ» [7];

– *щодо ризиків незаконного впливу на учасників кримінального провадження, судом оцінюються соціальні зв'язки особи, її організаційні особливості і соціальна активність:* «слідчий суддя не бере до уваги доводи сторони захисту, що підозрюваний вже звільнений з органів прокуратури, оскільки з огляду на те, що він тривалий час працював в органах прокуратури та здобув певний авторитет та широке коло знайомств серед керівників та працівників правоохоронних і судових органів, використовуючи свої зв'язки та службове становище ОСОБА_1 може особисто чи опо-

середковано впливати на свідків та інших підозрюваних у даному кримінальному провадженні» [6]. «Зазначені обставини у сукупності з тяжкістю покарання, що загрожує ОСОБА_1 у разі доведення вини останнього, свідчать про наявності у підозрюваного реальної можливості переховуватись від органів досудового розслідування та суду, використовуючи свої міцні соціальні зв'язки, зв'язки серед працівників правоохоронних органів» [5];

– *стосовно оцінки ризику переховуватись від органів досудового розслідування, суд оцінює міжнародну мобільність особи:* «наразі ОСОБА_1 не працевлаштована та немає дітей на утриманні, що не покладає на неї додаткових соціальних обов'язків та потенційно створює додаткові стимули з можливості залишення свого постійного місця проживання» [8]. «Слідчим суддею встановлено, що про відсутність перешкод для підозрюваного ОСОБА_1 покинути територію України свідчить також і його обізнаність та досвід перетину державного кордону України, враховуючи ту обставину, що підозрюваний протягом останніх років неодноразово виїжджав за межі України, в тому числі і на тривалий період» [5];

– *для визначення ризику переховуватися від органів досудового розслідування та суду, слідчий суддя досліджує особистісну характеристику підозрюваного, а також шахрайський та інтелектуальну складову механізму вчинення кримінального правопорушення:* «злочин у вчиненні якого підозрюється ОСОБА_1 є особливо тяжким, має високий ступінь суспільної небезпеки, оскільки призвів до спотворення інституту публічних торгів, нехтує принципами закупівель, насамперед, об'єктивного та неупередженого визначення переможця процедури закупівлі, максимальної економії та ефективності. Спотворивши процедуру цінового моніторингу, викрививши зміст цінових (комерційних) пропозицій потенційних учасників публічних закупівель, приховавши найбільш економічно вигідні пропозиції інших, ОСОБА_1 забезпечила штучну документальну видимість начебто відповідності діючій ринковій кон'юктурі визначеній нею ціні у розмірі 1300 грн/послуга. В подальшому, притримуючись спільної позиції співучасників, не вчинила жодних дій з відвернення визнання пере-

можцем задалегідь обраного ними переможця торгів, бажаючи задовольнити їх корисливий умисел» [8];

– *стосовно оцінки ризику переховуватись від органів досудового розслідування, суд оцінює не тільки суб'єктивну характеристику особи, але і існуючі об'єктивні фактори, такі як спрощений порядок еміграції у ряд країн*: «в умовах війни російської федерації проти України держави Західної Європи, США, Канада впровадили з березня 2022 року додаткові правові механізми одержання статусу біженців громадянами України, які рятуються від війни, пом'якшують адміністративні бар'єри для оформлення дозволів на працевлаштування, реєстрації номеру соціального страхування та передбачають безкоштовне оформлення віз, статусу тимчасового резидента держав, тощо. Зокрема, 21.04.2022 Адміністрацією Президента США оголошено про початок програми «Єднаймося для України» («Uniting for Ukraine»), що дозволить українцям, які хочуть отримати статус біженця, приїжджати безпосередньо з Європи до США, в той час як Канада запровадила з 17.03.2022 тимчасову міграційну програму для українців, які рятуються від війни (дає право українцям три роки жити та працювати або навчатися в Канаді). Аналогічна практика розпочата з 12.04.2022 Республікою Ізраїль, яка надаватиме біженцям-українцям дозволи на працевлаштування та забезпечуватиме базовим соціальним страхуванням» [8];

– *щодо ризику вчинити інше кримінальне правопорушення, судом оцінюються наміри особи, закріплені в доказах*, «існує ризик вчинити інше кримінальне правопорушення підозрюваним ОСОБА_1, що підтверджується висловлюваннями останнього щодо цілком реального наміру вбити інших осіб, що зафіксовані в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій стосовно ОСОБА_1, зокрема, наміру вчинити злочин проти життя та здоров'я осіб з мотивів помсти. Відповідні обставини свідчать про реальний ризик вчинення особливого тяжкого злочину підозрюваним, що створює загрозу безпеці відповідних осіб [5].

Підсумовуючи досліджувані слідчими суддями обставини під час визначення розміру застави, необхідно зазначити, що через змістовні обмеження дослідження були про-

аналізовані лише найбільш типові дискреційні обставини. Однак, незважаючи на це, розглянуті висновки суду дають змогу виділити певні особливості:

– під час визначення розміру застави перед слідчими суддями стоїть мета – розмір застави повинен бути таким, щоб загроза її втрати утримувала б підозрюваного від намірів та спроб порушити покладені на нього обов'язки, а з іншого – не має бути таким, що є завідомо непомірним для цієї особи та призводить до неможливості виконання застави;

– під час визначення розміру застави, незважаючи на те, що вона вноситься лише у грошовій формі, судді оцінюють не тільки наявність грошових коштів на рахунках особи, але і наявність у неї активів;

– ризики зазначені у ст. 177 КПК вважаються наявними за умови обґрунтованої ймовірності можливості здійснення підозрюваним зазначених дій;

– для досягнення вказаної мети слідчі судді досліджують і аналізують обставини, які пов'язані з різними сферами життя особи, її інтелектуально-вольовими особливостями та навіть об'єктивними обставинами в міжнародному просторі, в тому числі: наявний досвід перетину державного кордону; наявність соціальних зв'язків, які б тримали особу у країні; спрощений порядок еміграції у ряд країн; досвід особи у перетині кордону; міжнародну мобільність особи; об'єктивна можливість у звичайному режимі здійснення вказаних особою вчинених нею дій, що може свідчити про неприродно активність і зловживання своїми правами, які потім призведуть до порушення особою покладених на неї обов'язків; організаційні особливості особи; соціальна активність особи і механізм вчиненого кримінального правопорушення, який додатково характеризує протиправні «уміння» особи.

Отже, законодавча дефініція: «інших даних про його особу та ризиків», стосовно обставин, які враховуються судом під час визначення розміру застави свідчить про наявність у слідчих суддів можливості аналізувати і робити висновки стосовно обставин, які прямо не передбачені в кримінальному процесуальному законі. Однак, досліджуючи які, слідчий суддя робить висновки щодо необхідності застосування

такого виду запобіжного заходу як застава, і визначає його розмір у конкретному кримінальному провадженні, враховуючи індивідуальну специфіку підозрюваного. Це свідчить про дискреційний характер відповідних обста-

вин, що є позитивним, оскільки дозволяє встановити баланс між можливістю застави стримувати особу, її непомірністю і використанням її для переховування від органів досудового розслідування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996 року, № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 10.07.2022);
2. Торбас О.О. Розсуд у кримінальному процесі України : дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.09. Одеса. 2021. с. 454;
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.07.2022);
4. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 05.05.2020 року, справа № 991/2529/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89071472> (дата звернення: 10.07.2022);
5. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 03.04.2020 року, справа № 991/2529/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88691430> (дата звернення: 10.07.2022);
6. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 21.06.2022 року, справа № 991/1979/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104969094> (дата звернення: 10.07.2022);
7. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 20.06.2022 року, справа № 626/1948/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104927556> (дата звернення: 10.07.2022);
8. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 17.06.2022 року, справа № 991/1948/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104863576> (дата звернення: 10.07.2022).